

מעמד האיש והאשה או ההשלכות של מקרה בנות צלופחד

בסוף המאמר הוספתי שאלות משוב, שאתרגם בכל ראש חודש לסטטיסטיקה של משאל-עם לא רשמי, אשר תוצאותיו ישלחו כל ראש חודש למרכז מחקר ומידע של הכנסת, על מנת לאפשר גישה אליהם לכל – ובראש וראשונה לחברי הכנסת ושרי הממשלה: דעתך תישמע.

כבר אחרי היציאה מאור כשדים וגם בארץ כנען, דבר אחד לעולם לא התקבל כלל על ידי בני ישראל, והוא שוויון מעמד האישה לזה של הגבר. אנחנו אומרים "בני ישראל" ומתכוונים אפילו לא לכל בני יעקב¹... ובוודאי לא מחשבים את דינה בתו, והיא היתה הסיבה למלחמה שלמה ולהרס העיר-מדינת שכם²! התיקון של דינה, התיקון של בנות צלופחד, עדיין מחכה בישראל: שאר העולם לא יצליח לתקן את מעמד האישה כנגד מעמד הגבר עד שמדינת ישראל לא תחולל את התיקון בראשונה בעצמה בצורה נכונה. פועל אחד יסביר בקצרה למה כוונתי. "קנה לך חבר" מחד, וצמד שני "קנה אישה בשווה פרוטה". חבר הוא בן אדם, שווה לך ומכובד ואין כל בעיה בחילופי מתנות חנם בין חברים. אך ברגע שעניין כמותי ("שווה פרוטה") מוכנס למשוואה לגבי אישה, באותו רגע החשש הוא שמדובר "רק" בבעל חיים או בחפץ, שאפשר אמנם לפתח כלפיו רגשות, אבל הוא חסר כבוד עצמי ובסופו של עניין קל להחליפו באחר³, בדיוק כמו עבד.

בסיפור הבריאה התנכי הראשון, אלו-הי ישראל ברא "זכר ונקבה" גם יחד את האדם⁴. בפרק השני, האיש ואשתו נפרדים כשני צדדים של ישות אחת והם משלימים אחת את השני. ב"בריאה" שאחרי המבול, זוגות-זוגות יוצאים מהתיבה: גם איש, גם אישה, ביחד. אין מעמד, אין סולם, אין דרגות, אין חשיבות יתר או מופחתת – ככתוב "על כן יעזוב איש את אביו ואת אימו ודבק באשתו, והיו לבשר אחד". בכלל, האישה אמורה להיות "עזר כנגדו", כלומר בעלת יכולת דו-שיח של שווים בסיעור מוחות טרם כל החלטה - ואין היתכנות לסיעור מוחות אמת כאשר הרמות שונות. ונכון, גם האבות וגם האימהות לוקחים חלק בבניית המשפחה שתהפוך ל"בני ישראל". תפקידים שונים – כן; מעמד שונה – ממש לא: האישה שרה מחליטה לא פחות מהאיש אברהם, שבכלל מצווה מפי עליון לשמוע לה; והנערה רבקה בהחלט מחליטה בשווה לאביה ואף דעתה גוברת על דעתם; בהמשך, דעתה ומעשיה קובעים מציאות על פני מעשי יצחק, האיש שלה. בטבע ובמשפחה שאלו-הינו ברא, מעמד האישה ומעמד הגבר זהים בחשיבותם וביכולת שאיפותיהם.

גם בשיר השירים, האהבה בין האוהבים אינה מושתתת על יחסי שולט-נשלטת: מתוארות בו אהבה ותשוקה הדדית. במדרש בהכללה, מעמד הנשים נעלה לעומת הגברים, לפחות בשני מקרים: גם בפרשת עגל הזהב וגם בפרשת תפילת חנה באוהל מועד – והכל מבוסס על פסוקי תורה מפורשים. אפילו במעמד הַהִקְהָל של שבי בבל בהנהגת נחמיה, נאמר ש"יִבְיָא עֲזָרָא הִפְּחָן אֶת־הַתּוֹרָה לִפְנֵי הַקֹּהֵל מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה וְכָל מִבְּיֵן לְשִׁמְעַי" – גברים ונשים עמדו יחד ברחבה של ירושלים, ולוויים מושתלים בין כל הקהל (בין הגברים ובין הנשים באותה מידה) כדי להסביר את

¹ יוסף אינו נחשב אלא בניו אפרים ומנשה.

² בדומה מאוד למה שקרה לאחותו של מאיר הר-ציון ולתגובתו הנכונה. במדינה "המתוקנת" וה"חוקתית" הנוכחית, תגובה אנושית ומוסרית זו מוכחשת ומגונה.

³ בגלל שאינה "באמת" בת אנוש, בתנ"ך שמות נשים לרוב לא מצוינים – אך מעט מאוד גברים חסרי שם.

⁴ אולי סוג של אנדרוגינוס יעיל – איני מסוגל לדמיין; הפסוק מאפשר כמה מובנים שונים.

⁵ פרק 8, פסוק 2.

הנאמר למי שאינו לגמרי בקי בשפה של התורה. ברם, במהלך הזמן כנראה החברה השתנתה ויד הצד הגברי עלתה על העליונה, בעוד עם ישראל הפסיד את ערך הצד הנשי שלו ותרומותיו, להבנתי כחיקוי של הנהוג אצל גויים זרים.

בפסלים המתארים זוגות מצריים, ואחר כך יווניים, גובה הדמות אינה קשורה למציאות, כי אם לחשיבות או לכבוד הניתנים לדמות: האלילים לעולם גבוהים פי שניים לפחות מהסוגד שלפניהם, גובה האשה תמיד חצי מגובה הגבר. ואם גם עבד או תלמיד מפוסל, הם עוד יותר נמוכים, אפילו אם העבד הוא בעצם שומר ראש ספורטאי. תפיסה זו של היחס בין מעמדות המינים חלחלה כנראה לא רק להצגת העולם על ידי הפסלים: כמדומה, היא היתה רווחת במצרים, ומשם אומצה על ידי היוונים. בזמן שעבוד מצרים אימצו לא רק את חשיבות האלילה בדמות העגלה המוזהבת⁶, אלא גם את היחס המקטין אל הנשים על ידי הגברים⁷.

יתכן גם שהגישה הלא שוויונית כלפי נשים "זלגה" ליהדות מהדת של מיתרה⁸, שהיתה רווחת בפרס ובבל ולימים אומצה בכל המקומות שצבא רומא שלט בהם, וגולי יהודה בבבל היו מוקפים במאמיניה. בדת זו, המאמינים הגברים היו מאורגנים על פי דרגות דמויות צבא⁹, אך הנשים הודרו לגמרי מהפולחן¹⁰. הדרה זו גרמה לבעיות בתוך המשפחות, כאשר הגבר הולך אחרי מיתרה, על פולחן האש והדם שלו, ואילו האישה הולכת אחרי דת אחרת, שמשתפת אותה יותר בטכסיה. ואולם, בעולם של ריבוי אלילים, המצב המשפחתי הזה כנראה לא היה בלתי נסבל¹¹.

בסוף חומש במדבר, התורה מביאה את המקרה של בנות צלופחד: הן מבקשות¹² שוויון במעמד. משה רבנו הנבון אינו יודע איך להתנהג על אף שהוא מכיר את המסורת השבטית – לפיה אין לטענתן קיום, ומבין את טענתן – שהיא פשוט נכונה ומוצדקת, גם אם מהפכנית לזמנה ולחברה

⁶ בגלל חשיבותה לכאורה כדמות המיועדת להוביל את העם ממרגלות הר סיני לארץ המובטחת, בני ישראל הפכו את העגלה המצרית הידועה חתחור (שתמיד צוירה בצבע צהוב כדגן בשל... או כזהב. חתחור היתה אלילת השפע החקלאי במצרים) לעגל זכר.

⁷ גם כשפרעה היתה אישה (נפרטיטי, חטשפסות ועוד), דמויות בעליהן המפוסלות נראות גבוהות בהרבה מהן. והרי לא יתכן שכל נשות מצרים היו גמדיות... אנחנו אמנם אומרים שלוש פעמים ביום "אלוהי אברהם, אלוהי יצחק ואלוהי יעקב" – כלומר מכירים (רק?) ברמז במעמד שווה בין נשים לבין גברים כפי שנהגו אבותינו על פי ציווי אלוהי (אברהם מתבקש להישמע לשרה אשתו, למשל), אבל מתחתנים ומתנהגים "על פי דת משה" – האם כאן נשארו עקבות של מחלות מצרים, חלילה? וזו הסיבה כשאני מברך על מזוני, שאני אומר "הרחמן יברך כל אחד ואחד ממנו בשמו הגדול, כמו שהתברכו אבותינו ואמותינו אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב, רחל, לאה והפילגשות, בכל, מכל, כל [...]".

⁸ מיתרה הוא הגיבור-אל האש המוכר מאוד במסופוטמיה (אור, חרן ועוד). הוא שחט את השור הקדוש ומפצע השחיטה פרצו שיבולות דגן בשלים, שוב סמל של שפע חקלאי. הטכס העיקרי בפולחן זה כלל סוג של מקלחת מדם שור שמושחט מעל המאמינים – ונשים לא הורשו להשתתף בו. בדת זו העולם מחולק לשני כוחות של טוב ורע: יש הגורסים שרעיון העולם הבא והעולם הזה אומץ ממנה. הרבה מאוד חיילים בצבא רומא היו שכירי חרב ממסופוטמיה והם הביאו את דתם לכל מקום בו שירתו, לא רק ברומא עצמה.

⁹ הנצרות, שהביסה בסופו של דבר את פולחן מיתרה בצבא רומי, אימצה גם היא דרגות כמו-צבאיות בארגונה (מאמינים – כמרים – אגמונים ואפיפיור מעל השאר), למרות שמקור הנצרות נטוע עמוק ביהדות – בה אין כל סולם דרגות כלל.

¹⁰ האמת צריכה להיאמר, שברוב דתות העולם אין מקום לנשים, אלא הן דתות של גברים בלבד (זה נכון גם היום לגבי הנצרות והאסלאם עם כתותיהן, גם לגבי דת ההינדים או קונפוציוס – ויתכן גם לדתות שאיני מכיר).

¹¹ אני חושש, שמיקום הנשים היום מאחורי פגוד עטום בבית הכנסת השתרש בעקבות האווירה הכללית שדת מיתרה הפיצה בבבל כלפי נשים. לראייה, עלי הכהן יכל לפנות ללא בעיה לאישה המתפללת חרישית לידו – דבר שלא יעלה על הדעת אחרי עזרה ונחמיה, ועד ימינו.

¹² למעשה, זקני השבט הם המבקשים. איני חושב שהמקרה הוא רק מניעת סכסוך קרקעות עתידי בין השבטים.

דאז¹³, בוודאי לחברה ולזמן בה חיו... אלו-הים מסכים עם בנות צלופחד, הגם שסביר להניח שהגברים במחנה ישראל לא היו מסכימים עם טענות נשים אלה לולא אלו-הים בעצמו התערב.

במדינת ישראל, גם אנחנו לא מסכימים עם אלו-הינו! כוונתי, לא השכלנו להרחיב את הנחית אלו-הינו זו בעקבות מחאת בנות צלופחד ונשארנו רק עם ההוראה לאפשר לנשים ירושה, במקרים מסוימים הקשורים לנחלות השבטים בעבר... אישה, על פי הלכות דתנו הנוכחיות, היא "רכוש" בעלה, שנקנית בשווה פרוטה לפחות: יתכן שגם המשפט האזרחי מושפע מקביעה הלכתית זו. גם במקומות שונים בתלמוד היחס אל אישה הוא גם כ"כלי" להנאת הגבר, כ"תשמיש". ואני איני מבין כלל איך אפשר להעז "לעשות שלום בית", כלומר לשאת ולתת, עם "רכוש" או עם "כלי"!

גם אשתי, גם אני נולדנו מאישה, אנחנו סובלים מאותן מחלות וקברינו יהיו צמודים, אך על פי ההגדרה היא היוותה רכושי וכלי להנאתי¹⁴: חוסר העקביות בהיגיון וביחסים הזוגיים קשה לי. בילדותי היה לי דובי אהוב, אותו חיבקתי ו"האכלתי", הוא גם ניחם אותי וניהלתי אתו שיחות נפש של ממש. גם הוא צריך להיות קבור צמוד לקברי בהשגחת חברה קדישא? האם לא נראָה בהגדרת בת אנוש "רכוש" או "כלי" משהו שגוי וחסר היגיון?

הגדרה כזו חשובה, כי אין לרכוש או לכלי שום רגשות ואין טעם לדבר אתו, ללמדו או להסביר לו דבר, לכן אפשר גם להכות בו (ברכוש ובכלל) כשהגבר "לחוץ" או רוצה לזרו את ביצוע מבוקשו - כאילו לדרבן פרד; וכמובן אפשר לסרסר בו, כפי שקצינים או מנהלים מסוימים עושים למשרתות תחתם, לדבריהם למטרות נעלות של טובת "המדינה". ממתי חיילת בתולה אמורה להתרגש כאשר קציניה ומפקדיה מסרסרים בה אצל פושעים או מחבלים? הרי אין לרכוש רגשות¹⁵! הא באמת, "זה לא אותו דבר"?

שמעתם כבר על נשים מוכות? מה פתאום צריכים לגנות מכה ברכוש, בבהמה, בחפץ או בכלי? ממתי מכה כועסת על דלת מקרר היא עבירה פלילית? באמת, בפועל לא כך לימדו אותנו? גישת ה"רכוש" גם מאפשרת סחר בנשים ואונס, כי היא שוללת למעשה את צלם האנוש מהאישה¹⁶. זו

13 ושל היום! אמנם אנחנו קוראים "אם תשמע לקול ה'" [...] כל המחלה אשר שמת בי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך", ואחרי פסוק זה קוראים על כל מני סטיות מיניות ואיסורים בנושא. אלא שמקיימים היום אפילו תערוכות, קיימות חנויות ואתרי מרשתת שמשתדלים לפרסם בדיוק את אותם המעשים החולניים הפורנוגרפיים (כלומר: יש להם קונים בינינו).

14 ואין שום חשיבות לכאורה להנאתה... מכאן שאפשר להסתמך על שידוכים בתקווה שבני הזוג ילמדו מאוחר יותר לאהוב אחד את השני, לא רק לחיות ביחד מתוך הרגל או הכרח. לא נהגתי כך והנאת אשתי היתה חשובה לי עד מאוד; לשמחתי גם היא נהגה כך: אין ברכה גדולה יותר מהדדיות בכבוד, באהבה ובזוגיות. זאת ועוד: לא ברור לי איך אפשר לחפץ או לבהמה (כלומר לאשה) להוליד בני אדם זכרים, שלא כמוה, יהיו בעלי תבונה ונשמה (זה לא סוג של "בריאה יש מאין" – סוג בולט של עבודה זרה מובהקת!)

15 במיוחד כאשר נזכרים שגם חיילים מוגדרים כ"רכוש" של צה"ל – וזו הסיבה לאיסור בפקודות מטכ"ל של התאבדויות... לדעתי, קצין המתנהג כך צריך לשלם לקרבן פעולותיו חצי מרכושו בעת המעשה, ואחר-כך שליש מהכנסתו כל שאר ימי חייו. ואם במקרה אותה חיילת (או חיילות) מתאבדת, כל רכוש הקצין ורכוש משפחתו הקרובה עובר מיידית למשפחת אותה חיילת, כי סרסור בה אצל מחבל או פושע מורשע הוא חמור יותר מאונס – הוא בפשטות רצח תוך הזדהות עם אויב – למעשה, סוג של בגידה במולדת.

16 אמנם תורתנו מגדירה את האונס כרצח לכל דבר, אלא שהבנה זו לא תורגמה להלכה מעשית במדינתנו. רובנו נמנעים מרצח, אבל חלקנו כן אונסים, אפילו בתוך המשפחה – חטא כפול ולפעמים משולש. יתכן והסיבה לפערים במעשים נובעת מנראותם: קרבן רצח בולט, קרבן אונס מתחבאת – ו"כמובן" גודל העונש שונה.

הסיבה שהסחר בנשים עדיין קיים אחרי שאפילו העבדות פסקה ברוב העולם והסחר הגלוי בעבדים הופסק¹⁷, כמה מאות שנים אחרי שקורבנות אדם פסקו¹⁸.

אנחנו חיים בחברה של סחר כמעט חופשי בכל העולם, חברה בה ההתמקצעות והלמדנות מחויבות "מציאות", חברה בה אפילו עניים נהנים משפע שכמותו לא היה מעולם, חברה בה מנגנוני החיים וחוקי היקום מתחילים להיות ברי המשגה. כבעבר גם היום, הגברים לרוב ספונים בעבודתם או בלימודם אך שלא כקדם היום הנשים יוצאות ללמוד ולעבוד מחוץ לביתן לא פחות מהגברים, וגם לערוך קניות¹⁹, אבל עדיין משננים שאין להן זכות להעיד בבית דין בטענת כזב כאילו אינן רואות דבר מלבד קירות המטבח וחדר השינה. רק הגברים רשאים ללמוד לכאורה, אבל בכיתה היום עומדות בעיקר נשים ומלמדות. משום מה, נשים יכולות לבחור לכנסת²⁰, הן יכולות להיות שופטות ונשיאות, אפילו נביאות וטוענות רבניות, הן יכולות להיות ראש ממשלה ומלכה, ואף על פי כן בעליהן גברים יכולים להפר את שבועתן ונדריהן²¹, הן אינן יכולות להעיד בבית דין רבני, ובוודאי לא מורשות לעמוד על דוכן ולנהל תפילה או להסביר תורה²².

על פי ההלכה התקפה היום, אסור להקשיב לשירת נשים כי "קול באשה ערווה". במעמד ים סוף, הלכה זו לא היתה קיימת: הגברים לא ידעו איך להגיב לנס ללא הנחיית משה רבנו, ואילו הנשים החלו לרקוד, להלל ולשיר מיוזמתן ללא צורך בדברון מרים; במעמד הר סיני, גברים ונשים עמדו מרחוק ביחד, משפחות משפחות, אפילו משה עצמו עמד מרחוק יחד עם שאר בני ישראל כשא-לוהינו דיבר; ברם על פי ההלכה העכשווית אסור היה לגברים לשמוע אותן ולראות אותן על חוף הים, בוודאי כשהן מתנועעות להנאתן בשמחה וביראה על נס גאולת העם. על פי ההלכה העכשווית, הנשים היו צריכות לעמוד בנפרד מבעליהן, מאחורי פרגוד, ולא לראות את ההר עשן. ואמנם במעמד ים סוף זה, למה הגברים התפארו בנשותיהם השרות והרוקדות ולא התביישו בהן? היום, מחביאים אותן מרוב בושה וצניעות מאוסה, וכאשר קול אישה בוקעת ממכשיר הרדיו, אפילו בזמירת "אבינו מלכנו" מרגשת בימים הנוראים, מיד יש המבקש לכבות, כי לכאורה קשה לו. ואם במקרה אלמן שומר את קלסתר פני אשתו המנוחה כשומר-מסך, ימצא מי שיבקש "למחוק" את פניה. כאשר המקדש היה קיים, נשות ישראל השתתפו בהקרבת קורבנות בדיוק כמו

¹⁷ העבדות החלה להיות בלתי חוקית רק לפני כמאתיים וחמישים שנים והיתה נהוגה במקומות שונים בעולם עד לפני עשרות שנים בלבד. היום רוב המדינות – לא כולן! – אימצו את ההכרזה הכללית בנושא זכויות האדם, שאוסרת על כך לכאורה.

¹⁸ וחייבים לזכור שקורבנות אדם תועדו במרכז אירופה עד לפני כארבע מאות שנים, בתקופת הקרנבל ובמיוחד ב"מאנדי-גרא". בהודו, הקריבו נשים עם מות בעליהן עד הכיבוש הבריטי למשל. יש גם היום עדויות מסוימות על סחר בילדים – בעיקר בילדות יתומות – לשם הקרבתם בטכסי פולחן בדת לא נפוצה, אבל אכזרית: וודו.

¹⁹ למען האמת, הנשים תמיד עבדו מחוץ לבית ברעיות צאן, בשאיבת מים, בעבודה בשדות וכדומה. ה"נרטיב" לפיו אישה צפונה בביתה היה שקר ונשאר כזה, מרחל אמנו ועד רות המואבייה, מהאישה השונמית ועד אֵם שמשון הגיבור, וגם היום מהמורות עד נשות ההיי-טק, עורכות הדין והשופטות.

²⁰ ונכון שברוב המדינות הקרובות אלינו, לנשים אין זכות בחירה; בחלקן אפילו לא זכות ללמוד בבתי ספר או אפילו לנהוג ברכב.

²¹ בעלה – כן, על פי תורתנו; האיש שלה – לא! המונח עצמו מצביע על גישה שונה לחלוטין. ראו נא מה כתבתיו בסוף מאמרי "אשתי או אחותי". בהבנתי, איני רואה הבדל תפיסתי בין בג"ץ המורה לפטר שר (דרישה שאין לה אחיזה חוקית, כי בג"ץ לא ממנה שר) לבין בעל הסותר את נדר בת זוגו (שוב, איך היא אמורה לגדל ילד, כאשר אין לה אחריות על מעשיה ועל דבריה?)

²² אני זוכר שיעורים ששמעתי מפי הרבנית נחמה ליבוביץ, שכמה ראשי ישיבות יכלו ללמוד ממנה הרבה (כגבר, ישבתי מאחורי פרגוד).

הגברים, אך מאז החזרה מגלות בבל, הנשים יושבות בנפרד מהגברים בבתי הכנסיות, לרוב מאחורי פרגוד פחות או יותר עטום.²³

נכון שעד ערב המהפכה הצרפתית כל הוגי הדעות ראו בנשים (וגם בילדים) יצורים פחותים, למעשה מכונות מועילות בצורה זו או אחרת, אבל לא ממש בני אדם. כמו כל רכוש, אפשר היה לאגור נשים²⁴ כפי שאגרו ילדים וכל רכוש אחר. גם היום, אם ברוב התרבויות מתחתנים רק עם אישה אחת בו-זמנית, עדיין ניתן לרכוש ילדים בכסף מלא²⁵ או אישה לפי שעה.

קצת עצוב לי שדונה גרציה נשיאה²⁶ ופלורה ששון²⁷ יכלו לפעול לטובת כלל ישראל רק אחרי מות בעליהן, כי ברור לי שיכלו גם יכלו הרבה לפני כן. די משונה בעיני שאישה נשואה מציגה זיוף – שיער, אבל של פאה, ויחד עם זה איפור פנים ועקבים גבוהים. איך אפשר לקבל זיוף במאור פנים? עוד משונה לי שאישה יכולה להוציא את בני ביתה בהדלקת נרות חנוכה בביתה... אבל לא ברחוב, לא כל שכן במקום פומבי "קדוש" כרחבת הכותל המערבי²⁸. מצחיקה אותי העובדה ששיער גולש או מתולתל מעורר תשוקה²⁹, אבל ללטף את השיער המקורזל של זקן הפנים בזמן לימוד אינו נחשב מעשה תועבה ורמז לגלוי עריות. מוזר בעיני שאלמנה אחראית לנדריה ולדבריה³⁰, בעוד אישה נשואה תלויה ברצון בעלה לאישור או לסירוב נדריה כאילו היא עדיין קטינה וחסרת אחריות, על פי תורתנו. איני מבין למה אישה, לא אחראית למעשיה ולדבריה, הופכת פתאום בוגרת, עצמאית ואחראית בעקבות מה שקרה למישהו אחר³¹ – מות בעלה למשל! אגב כך, אל תנסו להיות אישה מ"עדות המזרח" בעלת מום גופני כלשהו ולטבול במקווה: כזו לא תותר לעולם על ידי הבלנית החסודה התורנית³².

אני מבקש שהכנסת תתאחד עם רבנים, שמבינים כי ההלכה אינה דבר מקובע לעולמים או מועתק מגוים וכי חברתנו עברה כבר משלב השבטים לשלב החקלאות ואפילו הגיעה לשלב התעשייה, המסחר והדיגיטציה, ותתאחד גם עם פסיכולוגים ויתכן גם עם סוציולוגים וקרימינולוגים שיודעים שמלבד האמצעים, גם ההתנהגות ודפוסי תפיסת המציאות השתנו לעומת מה שהובן אך לפני מאתיים שנה, ותמצא דרכים להגיד בפשטות ולקבוע הלכה חדשה-נושנה: אין הבדל בין גבר לאישה מלבד מבנה הגוף ויכולותיו הפיזיות. אין הבדל בשכל, אין הבדל בצורך הלימוד, אין הבדל

²³ שוב, ייתכן כי זו השפעה של פולחן מיתרה שהיה נהוג בפרס ובמסופוטמיה. כאמור לעיל בדת זו, נשים לא הורשו כלל להשתתף בטכסים דתיים (ייתכן וזו הסיבה שהנצרות גברה בסופו של דבר ברחבי האימפריה הרומית, כי בנצרות המאמינים צופים סבילים – לא רק נשים, גם הגברים מודרים מאחורי גדר או מחיצה, ורק מוסמכים לכך משתתפים באופן פעיל בטכס: קיים שוויון מסוים כלפי מטה. ואולם שוב, בטכסי דת מיתרה, רק גברים מורשים לערוך טכס).

²⁴ פוליגמיה ביוונית. נשים במאגר הגבר נקראות "פילגשים".

²⁵ לפעמים תחת מסווה של מעשה הומניטרי תוך הוצאת הילד ממקום לידתו "הנכשל" (כלכלית!), אבל לרוב מדובר פשוט בסחר בצעירות למטרות זנות או סחר בילדים כדי להשתמש בהם כלוחמי חזית "זולים" או אפילו קורבנות לפולחני וודו שונים. ביהדות, אין האדם רכוש – אפילו עבד לא – ראו את "מכתב הקוצר" כדי להפנים עד כמה תפיסה זו של אדם-רכוש רחוקה מאיתנו.

²⁶ בקונסטנטינופול ובטבריה.

²⁷ בבומבי שבהודו.

²⁸ שאין בה שום קדושה מיוחדת מלבד קדושת ירושלים (לכותל, יש קדושה מיוחדת, אבל לא לרחבה שלפניו).

²⁹ ואז האישה לובשת פאה שנראית בדיוק אותו הדבר, פרט לכך שאינה מראה את גילה של לובשה.

³⁰ חומש במדבר, פרשת נשא.

³¹ בהגיון זה, למה מאשימים אישה זונה בזנותה ולא מאשימים רק את מאהבה-לרגע? הרי אשה אינה אחראית לדבריה, כל שכן למעשיה. משהו אינו עקבי כאן.

³² מעדות של ניסיון מר. על כך, כזו לא הלכה למקווה אחרי חתונתה, למנוע את השפלתה הנשנית כל חודש ואפילו הצטערה גם על שטבלה ערב כלולותיה.

בשכר³³, אין הבדל ברצונות ובשאיפות, אין הבדל במשפט, אין הבדל באחריות, אין הבדל בכבוד הניתן ואין הבדל במעמד החברתי ובמעמד הכלכלי. כן יש הבדל בהתנהגות – בעיקר בצבא, כי לרוב גברים מטבעם אלימים יותר וגם יכולים לשאת משקל, שלנשים אסור פן יפגעו בבטן – כן יש הבדל בדרכי הלימוד (לא בתוכן!) וכן, גברים אינם יכולים ללדת. ונכון הוא שלנשים יש תפיסת זמן מובנת בגופן, שגברים יכולים רק לחלום עליה ולכן הם עמוסים בתוספת מצוות³⁴.

בעקבות הנחיית אלו-הינו את אברהם במעמד העקידה ובעקבות מעשהו שם³⁵, חכמינו ידעו להרחיב את המקרה הפרטי שלו למהפכה חברתית ודתית ממשית³⁶ של איסור קורבנות אדם. למה חכמינו לא השכילו להרחיב את המקרה הפרטי של בנות צלופחד בעקבות הנחית אלו-הינו?

על כן וכצעד ראשון בכיוון הרצוי, הכנסת שזה עתה נבחרה צריכה לתכן כך, ששכר הבכירים³⁷ יחשב ככפולות של המעמד החברתי הבזוי ביותר במדינתנו: כנראה מנקה, בדואית או אתיופית חד-הורית. לא כפולות של אלפים, לא כפולות של מאות, לא כפולות של עשרות רבות: עד פי עשרה בלבד משכרה של כזו. לתפיסתי, כל מי שמשתכר במשרתו יותר מפי עשרה שכרה של עובדת בשכר המזערי במעמד הסוציו-אקונומי הנמוך ביותר בארגונו, יחשב גזלן ואחוזי המס שעליו לשלם יוכפלו, למען יראו כל נפוחי המעמד, הכבוד והכיסים.

גם חוזה החתונה או הסכם הגירושין לא יכול להיות חד צדדי, בשליטת הגבר – והאישה מסכימה לכאורה שיחשבו אותה סחורה עוברת מרשות לרשות. הפסוק *"ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יי-מקדשכם"* מכונן שלא מספיק לשאול לדעת הבחורה כדברי עבד אברהם ולבן, לא מספיק אפילו להתחשב זמנית ברגשותיה כבמקרה של אישה יפת תואר. חוזי נישואין הם בריתות, שנכרתות כבר מזמן בין המעורבים ישירות ולא בין משפחותיהם לבין עצמן³⁸: בחוזה חייב להיות איזון מכבד בין כל המעורבים, חייבת להיות הדדיות, חייב להיות חופש בחירה, אחרת מדובר בסוג של אינוס או בעושה פשוט של צד אחד לפחות; ועל פי דת משה וישראל העושה אסור, וגם אונס הדעת או הגוף. אחרת, אם אין שוויון מעמד בחוזה, צריך לקבוע בתי קברות נפרדים לגברים ולנשים: אין קוברים בעלי חיים או צעצועים, אין קוברים רכוש, עם גברים קדושים! רכוש, זורקים. ובכלל, על פי אופנת ההלכה הנוכחית והקובעת בינתיים, של הפרדה מוחלטת בין גברים לנשים, אסור לקבור בני זוג ביחד! לא רק ישיבה נפרדת באולם שמחות ובכיתה, גם בתי קברות צריכים להיות נפרדים... אם רוצים עקביות והיגיון, כמוכן.

³³ על פי הל"ס, בישראל אין באמת הבדל בשכר – בתנאים זהים של תעסוקה.

³⁴ זה לא עונש, אבל גם לא כבוד. זוכרים? כוונת המצוות הנוספות ללמד גברים מהי צניעות ולהכניס בהם את החשיבות של תפיסה נכונה של הזמן ושל הקדושה – גם על פי תורתנו, תכונות מולדות אצל נשים.

³⁵ ויש לזכור היטב שאברהם נולד לתוך חברה, בה קורבנות אדם היו רצויים, כפי שאנחנו למדים מחפירות קברי המלכים – ובעיקר המלכות – של אור כשדים.

³⁶ צריך לזכור שקורבנות אדם עדיין היו נהוגים במרכז אירופה, בחברה הנוצרית, בתקופת הפסחא ובתקופת הקרבן עד לפני 400 שנה בלבד! בתקופות אלה, נוודים נמנעו מלבקר באזורים ההם, כי כמוכן עדיף להקריב זר ולא בן הכפר. אני אישית ראיתי באחת מאיי יוון הקרבת קרבן פסחא; ולראות את ההמון המתלהב מדם הקורבן (כבש) היה מפחיד יותר מהשתתפותי הדלה במלחמות; ואולם הייתי רק תומך לחימה ולא השתתפתי בקרבות "אמיתיים" פנים אל פנים.

³⁷ בכל התחומים – משפט, ניהול, ממשל, משרד ופקידות, צבא, תעשייה, מסחר.

³⁸ צריך לשים לב שבהסכם שידוכין בין משפחות, גם רצון החתן ועצמאותו מבוטלים...

איני מבין למה בתפילת שחרית הגברים מברכים "שלא עשני אישה", אך הנשים מברכות "שעשני כרצוני": למה עדיף לנשים להיות כרצון האלו-הים ואילו הגברים מודים שלא כך הם? מה חוסר רצון זה של הגברים להיות בני סגולה גם הם? על כן, אני מברך בברכות השחר "שעשני כרצוני".

עלי להוסיף כאן שגם איני מבין את פרשת המים המאריים; כוונתי במיוחד לזיכוי הגבר כאשר האישה נמצאת טהורה ודוברת אמת. לא הבנתי מבחינה סוציולוגית, לא מבחינה פסיכולוגית ולא מבחינה משפטית: גבר קנאי ללא סיבה מוצדקת הוא מסוכן לסביבתו הקרובה. אלא ששוב, איני תלמיד חכם, איני פסיכולוג ואיני סוציולוג. רק דבר אחד אני יודע: לא טוב לאישה להיות עם גבר כזה ומוטב להתרחק ממנו מהר, לפני הרצח הקרב "על רקע כבוד המשפחה" (כלומר, הכבוד המדומה של הגבר הקנאי החולני).

אגב כך, קיימת חובה על פי ההלכה לשחרר חתן ממלחמה בשנה הראשונה לנישואיו: במציאות הנוכחית של מלחמות אין סופיות עדיין, טוב עשו שהלכה זו מושהית זמנית ולו כי לרוב מתחתנים אחרי השרות הצבאי הסדיר. אולם, היה יפה עוד יותר אילו החליטו בכנסת ובמשרד האוצר על ביטול תשלום מס הכנסה לשני בני הזוג הטריים במשך ששת החודשים הראשונים לאחר חתונתם³⁹. עוד יותר טוב כאשר יחליטו לבטל את מס ההכנסה של שני בני הזוג למשך שלושה חודשים בעבור לידת שלושת הילדים הראשונים של הזוג הטרי, במקום זיכוי בנקודות מס.

אין בנושא זה, של התייחסות שונה לגברים ולנשים, עניין של מידות או של יכולות, אין פה עניין של הפליה או מידור. יש בעניין זה פשוט חוסר עקביות בלבד, חוסר איזון, חוסר אמון, סלידה מהשונה⁴⁰ וקורטוב של שקר מוסכם חברתי. ואולם, תכונת העקביות בולטת אצל אלו-הינו: אנחנו לא נישמע לו? בוודאי שאישה חייבת להעיד, כאשר היא היתה עדה למקרה כלשהו. ברור שאשה מקדשת את האיש שלה ויש לה עדות בדיוק כפי שאיש מקדש את אשתו ויש לו עדים⁴¹. בוודאי שאישה יכולה לרדת בקדושה ולהתעטף בטלית ובוודאי שהיא יכולה אפילו להניח תפילין; בוודאי שאישה צריכה לגרש את האיש הנואף שלה. הכרובים היו זכר ונקבה: לפי זה ברור שאישה יכולה לזכות גברים בתפילתה – האם היה יצור כלשהו יותר קרוב לשכינה מכרוב? אלו-הים דיבר עם מרים בשווה לאחיה אהרון; אנחנו לא? שניהם נולדו מאותה אימא ונולדו באותה צורה; אנחנו נבדל? משה רבנו נענש על שהיכה בסלע, אבל באר מרים השקה בברכה את כל בני ישראל כל ימי חייה.

כך מלמדת אותנו תשובת אלו-הינו למקרה בנות צלופחד: אין, ולא צריך להיות, הבדל מהותי בין גבר לבין אישה בעניין מעמד חברתי, השפלתי, משפטי וכלכלי, וגם לא בעניין השאיפות.

בתור התחלה, יתכן שכדאי להפסיק להשתמש במונח "בעל", אשר כולו אומר אדנות, קניין ומיניות, ולהתייחס לגברים נשואים כ"איש", מונח מכבד ללא כוחנות: בטפסי המדינה ובחוקים, עדיף לרשום "איש ואשה" במקום "בעל ואשה" וכדומה. יחד עם זה, בהפניות לעבודה או בקורות חיים, לא טוב להוסיף תמונה, שם פרטי ומין. ברוב העבודות, אין שום משמעות למין הפונה: מה

³⁹ לא יהיה ביטול כזה אם אחד מבני הזוג כבר היה נשוי, אלא אם הוא אלמן או אלמנה כתוצאה מפעולת טרור או איבה.

⁴⁰ בעומק הדברים, חוסר האמון כלפי נשים (רק זה יכול להיות הסיבה לאיסור להשמיע את עדותה) והסלידה מהן הרסניות לחברה – כל חברה, גם היהודית: "מהפכת החיג'אב" באירן של היום והתסיסה הגוברת באפגניסטן או בערב הסעודית מראות עד כמה גישה זו מערערת את כל המרקם החברתי, עד כדי מהפכה.

⁴¹ בכלל, האם מישוה יכול להסביר לי איך במעמד חתימת הכתובה יש לאישה עדים מחוץ למשפחתה, כאשר חל איסור לראותה ולדבר איתה? האין כאן העמדת פנים? אני נפעם מחוסר ההיגיון הזה, המביך בעיני.

בין קופאי לקופאית, בין מזכיר למזכירה, בין מנופאי למנופאית, בין נהג לנהגת? שם משפחה, מספר זהות והאות הראשונה של השם הפרטי מספיקים. שאר הדברים כבר יתגלו בראיון הגיוס לעבודה. וברור, שיש מיעוט של עבודות שרצוי שרק מין מסוים יבצע, כגון תיקון תקרים בגלגלי משאית, בגלל מגבלה פיזית.

באותו עניין של הפרדה בין המינים ומידור, אין שום צורך בהפרדה מינית בגן הילדים – כן יש צורך להפריד מתחילת בית הספר היסודי ועד סוף התיכון והצבא⁴²; אבל שוב אין להפריד באוניברסיטאות ובמקומות העבודה. למרות שבאוניברסיטה, המשיכה בין המינים חזקה ביותר, גם הסטודנטים כבר לא ילדים, כי אם מבוגרים, לכאורה אחראים למעשיהם ואמורים להיות מסוגלים לשלוט ביצריהם: ההפרדה אינה שייכת במוסדות אלה יותר מאשר במקומות העבודה. לצרכי זה, יתכן שבהכללה, ההפרדה בכיתות הלימוד בבתי הספר באה להגן יותר על גאוות הבנים ולא כל כך על צניעות הבנות: ידוע כי בנות ובנים חושבים אחרת ולרוב, הבנות טובות ומיומנות מהבנים בכמה וכמה תחומים, חוץ מהתעמלות פיזית.

הכתוב לעיל אינו אומר שבתיכון, מספיק ללמד את התלמידות דינים, בישול וגיהוץ, ואת הבנים נגרות, חשמל ופלפולי גמרא. כנער, למדתי לרקום ולאפות, ולמדתי גם לתקן חשמל ולבנות רהיטים בדיוק כפי שלמדתי פילוסופיה, מתמטיקה ואנגלית. גם אחותי למדה את אותן המקצועות בדיוק והיתה טובה ממני בציור אומנותי ובמתמטיקה, אך עליתי עליה במוזיקה ובספרות. ההפרדה בבתי הספר אינה אומרת מקצועות שונים או רמה אחרת, אלא אותם מקצועות גם לבנים, גם לבנות; אותה רמה ואותו מבחן, גם לתלמידות, גם לתלמידים: השוויון מחויב בכל תחום – ורק המבנים (או בצבא, המחנות) נפרדים בגילים אלה, בדיוק כפי שחדרי השינה נפרדים בבית⁴³.

דבר אחרון, קצת מגוחך, קצת מצחיק: שמעתי נשים מצהירות שהן "מחליטות על גופן", במיוחד בקשר ליחסי מין, להיריון ולהפלת עובר. עובר עשוי להיות "גוף אימו" רק בשבועות הראשונות של ההיריון, לרוב כאשר היא עוד לא יודעת על מצבה אפילו – עמדת הרבנות בנושא, כפי שמביאה אותה הרב פיר למשל, נכונה בעיני. שאר המקרים נשמעים לי כמו צו אחשוורוש בפנייתו לגברי פרס ומדי: מעכשיו כל גבר אדון בביתו. מי שנזקקת לאמרה בדוגמה זו⁴⁴ כנראה לא הקשיבה לעצמה, לא חוותה מחלה מעולם, לא התנסתה באונס או בתקיפה, לא ממש חיה במציאות, לא חיה בחברה. מאז ומתמיד בעולמנו, כן כל אחד לצערי מסוגל להזיק לגופו ולגוף זולתו; כן, לשמחתי כל אחד יכול לטפח את גופו ולהנעים לגוף זולתו: גם וגם. הבחירה ניתנת לכל אחד, לטוב ולרע – והבחירה והאחריות האישית הן נושאים מרכזיים ביהדות. אלא שלרוב, ההחלטה אינה ממש בידינו, בוודאי בכל הקשור לשינוי גוף בגלל התבגרות או חולי או להבדיל, לרע בחיינו.

ואם כתבתי את המילה "אונס", ראוי להאשים את ההורים של נערים התוקפים מינית נערות או נשים בכישלון בתפקידם ולכלוא אותם יחד עם ילדיהם הפושעים – לכל הפחות להעבירם סדנאות חינוך בנושא מיניות מכבדת ואחריות הורית. אגב כך, לשלושתם⁴⁵, כמו בעיקר לקרבן האונס

⁴² הדיבור על "השילוב הראוי" מזיק לחיילות, ליחידה ולרוח הקרב, בעיקר לדבקות במטרת הניצחון. מצד שני, יחידה על טהרת הנשים (כגון יחידה של טנקיסטיות) התבררה כמצוינת במלחמת "משיב הרוח" האחרונה.

⁴³ אמנם לתינוקות או לילדים קטנטנים, אין שייך להפריד גם בבית.

⁴⁴ אישה מחליטה על גופה.

⁴⁵ לאנס ולזוג הוריו.

וסביבתה⁴⁶ החברה (המדינה!) חייבת שיקום עד שיבינו מה באמת מותר, ממה מוטב להתרחק, ולמה כל אחד אחראי באמת. כי אין לשכוח שמבחינת החוק, ההורים והמשפחה אחראים לחינוך ולמעשי ילדיהם. לצערי מכל מיני סיבות בחברתנו ובמדינתנו, לא קרבן האונס ולא מבצעו זוכים בשיקום.

האם יש לחברי הכנסת רצון וכוח לדון ולטפל בנושא?

האם יש לרבנים רצון ותעוזה להביט בהיגיון המציאות?⁴⁷

האם יסכימו שניהם⁴⁸ לחוס על יהירותם ועל ידיעתם הברורה שרק הם יודעים הכל וצודקים בכל, ויִעָזְרוּ במומחים נוספים לחינוך, לפסיכולוגיה, לאנתרופולוגיה, לסוציולוגיה ולקרימינולוגיה ובו בזמן יזהרו מבעלי סיסמאות מקובעות ודעות קדומות, כאשר ידונו בנושא מעמד האיש והאשה?

תקוותי – כן.

הערה בסיום

בהחלט ישנן נשים מוכות וגברים מכים. אך גם ההיפך בנמצא: קיימות נשים מכות (עם או בלי מערוך...) וגברים מוכים – גופנית או רגשית – גם אם לא שומעים על רצח גבר בידי אשה בגלל פגיעה בכבוד. אך להם אין הכרה רשמית, אין ארגון מציף, אין בתי מקלט ובדרך כלל לועגים לגבר מוכה, אם בכלל מאמינים בו.

צריך לתקן זאת, במיוחד כאשר נשים יהנו סוף-סוף מהאחריות ומהכבוד המגיעים להן.

משוב או שאלות למשאל-עם לא רשמי בנושא היחס הנכון כלפי נשים

אם דברי נראים לך, וגם אם לאו, כאזרח (או אזרחית) וריבון במדינתך שברצונך להשפיע, טוב לענות לשאלון משאל-העם הלא רשמי להלן. נא להעתיק את השאלות לקובץ word קטן, למחוק את התשובות המיותרות ובכך לסמן את תשובתך האישית ולשלוח לכתובת הדוא"ל kirtsonenu@walla.co.il לשם חישוב סטטיסטי בראש חודש, אשר ישלח למרכז מחקר ומידע של כנסת ישראל במטרה לאפשר גישה אליו לכלל.

השאלות מבקשות להתייחס למדינת ישראל של חלומותיך ותקוותיך, ממש **לא** של אילוצים או של מציאות! רצוי לענות לפי רצונך לתיקון העתיד, ללא התחשבות בעמדה מפלגתית או דתית, או בהשפעת כלי תקשורת או כל מי שמנסים להשפיע עליך.

⁴⁶ או סביבתו.

⁴⁷ בדתות אחרות, חוסר היגיון קיים ונסבל על ידי המאמינים; ביהדות – הוא אסור, מבחינת "לא תשים מכשול לפני עיוור".

⁴⁸ רב וחבר כנסת.

שאלון משאל-עם 31

31-1	האם ראוי לבטל מס הכנסה לשישה חודשים לשני בני זוג טריים אחרי חתונתם הראשונה ?	כן	לא	דלג
31-2	האם לבטל מס הכנסה לשלושה חודשים אחרי לידת ילד השני והשלישי, לשני בני הזוג ?	כן	לא	דלג
31-3	האם במדינת ישראל אישה היא בת אנוש שוות זכויות וחובות, ולא "כלי" ו"תשמיש" להנאת גבר ?	כן	לא	דלג
31-4	האם במדינת ישראל מותר לרכוש בן או בת אנוש תמורת כסף (למשל "תמורת שווה פרוטה") ?	כן	לא	דלג
31-5	האם להשית עונש גם על הורי אנס ?	כן	לא	דלג
31-6	האם נכון לבן הזוג לסתור את נדרי בת זוגתו הבוגרת ?	כן	לא	דלג
31-7	האם מראה אישה הוא באמת, תמיד ובהכרח, תועבה ?	כן	לא	דלג